

Ф.Кафка «Перевтілення» (1912)

Анкета твору

1. Жанр. Оповідання (розгорнута метаморфоза, притча, розгалужений символ)

Видавництву «Курт Вольф», яке випускало в світ оповідання, письменник поставив категоричну вимогу: серед ілюстрацій не повинно бути Замзи у вигляді багатоніжки, тому що йдеться про метаморфозу, а її не можна намалювати.

2. Назва: відбулися перетворення з головним героєм і з його сім'єю. В оригіналі твору Франц Кафка комаху, на яку перетворюється Замза, називає «Ungeziefer», що німецькою мовою означає «паразит» і є синонімом слова «шкідник».

3. Головна метафора твору: перетворення людини на комаху, чудовисько

4. Головні герої: Грегор Замза – комівояжер, який перетворився на комаху; батько, мати, сестра Грета; шеф

5. Особливості побудови. Оповідання побудоване як внутрішній монолог Грегора, сповідь пораненого серця, людської душі.

6. Композиція. Прийом триразового обрамлення. 3 частини

I частина	II частина	III частина
Поява Грегора		
з'являється на вимогу тих, хто знаходиться в кімнаті	намагається допомогти матері, що знепритомніла	зачарований грою сестри на скрипці
Образ дверей		
Двері між рідними людьми.	Відчинені двері	Двері закрилися назавжди
Ставлення сім'ї		
розгубленість	Грегор для них вже чужий, вони його просто терплять	сім'я відкрито, вороже відноситься до Грегора

7. Елементи сюжету

Зав'язка - перетворення Грегора на комаху

Перша кульмінація - вигнання Грегора батьком, «бомбардування його яблуками.

Друга кульмінація – сімейна рада.

Розв'язка - смерть Грегора Замза

8. Головна проблема твору: відчуженість, самотність людини

9. Конфлікт. Слабка незахищена людина ↔ ворожий їй світ

10. Символічні образи

• **позолочена рамка на малюнку дами** — фальш світу, що про нього мріє герой;

• **висока конторка, на якій сидить шеф**, — символ влади та відстані між начальником та підлеглим;

• **двері** - символ відокремлення від жорстокого, позбавленого гуманності, але населеного людьми зовнішнього світу. А по той бік дверей, де опинився Замза, - знедолена, самотня людина, безвихідь.

• **комаха** — німий відчай зраженого життя

• **вікно** – це зв'язок із зовнішнім світом, світлом, сонцем. Замість очікуваного світла Грегор спостерігає дощ.

• **яблуко** - символ вигнання, страждань та сліз.

11. Ознаки притчі у творі: загорога від жорстокості, бездушності, нетерпимості та байдужості.

12. Міфологізм Кафки як літературна міфотворчість. Письменник створює власний міф, міф про абсурдність цього світу. І світ, за Кафкою, — лабіринт, який зводить те абсурдне життя, і чим більше людина намагається подолати абсурд, тим швидше вона поринає у глибини лабіринту, не може з нього вирватися і врешті-решт потрапляє у глухий кут. У традиційних міфах перевтілення героя у тварину піднімає його на вищий рівень, символізує можливість стати частиною суспільства. В оповіданні ж Франца Кафки несподіване перевтілення героя у комаху призводить не тільки до розриву з близькими людьми, а й до повної самотності і зрештою до смерті, що сприймається суспільством як звільнення.

Образ Грегора Замзи
Перевтілення Грегора Замзи

Грегор до перевтілення	Грегор після перевтілення
<p>Сім'я: батько, мати, сестра. Міщанська родина</p> <p>Освіта: народне, реальне, училище, торговельна академія</p> <p>Військова служба: лейтенант</p> <p>Ставлення до рідних: щиро любить, піклується – альтруїст</p> <p>Робота: комівояжер (багато їздить, пропонуючи зразки тканин клієнтам); працює щоб сплатити батьківський борг після банкрутства: утримує родину; боїться шефа</p> <p>Служба – тягар; професійне спілкування обмежене</p> <p>Мрія: відправити сестру навчатися у консерваторії</p> <p>Одинокий: знайомство з жінками – випадковості</p> <p>Захоплення: випалювання лобзиком, читання газети, знайомство з розкладом поїздів (професійна потреба)</p> <p>Злиденність духовного інтелекту: ілюстровані журнали і портрет на стіні</p> <p>Риси характеру. Працьовитий, сумлінний, відповідальний, турбується про родину, має гідність, покірний, чутливий до прекрасного</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Страшна комаха • Мислить і відчуває, як людина й прагне це довести родичам. • Перевтілення сприйняв перевтілення покійно • Покірний Грегор-комаха збунтувався, коли з його кімнати почали виносити меблі. Він намагався захистити власне право на людське існування й гідність, але зазнав поразки. • Почувши гру сестри на скрипці, Грегор покинув своє сховище, щоб показати, що він зберіг здатність відчувати музику, прекрасне. Але родина сприймає його дії вороже • Терпить фізичні та душевні страждання • Соромиться свого стану • Помирає у самотності від голоду

Причини незвичайного перетворення: нерозуміння родини, самотність у сім'ї; зuboжіння духовного світу героя; абсурдні закони життя; жорстокий світ без мети й духовного розвитку підштовхує людей до загибелі; людське існування героя позбавлене будь-яких духовних зв'язків; метушливе (комівояжер) існування протягом багатьох років.

Внутрішній світ Грегора	навколишній світ
прагнення допомоги, бажання творити добро, бути корисним	уособлення зла, жорстокості
Страшним є не саме перетворення, а реакція на нього.	

Сім'я Грегора Замзи
Сім'я до перетворення

Батько	Мати	Сестра Грета
<ul style="list-style-type: none"> •збанкрутів, але приховав чималу суму грошей; •п'ять років не працював; здоровий, проте старий чоловік; •потовщав, втратив жвавність; •майже кволий, немічний; •використовує сина 	<ul style="list-style-type: none"> •хвора на астму •любить сина •знає його інтереси 	<ul style="list-style-type: none"> •молода дівчина 17 років •розумна; •гарно вбирається; •допомагає по господарству; •грає на скрипці, любить музику; •близька Грегорові
роздуми про матеріальний добробут і гроші		

Сім'я після перетворення

Батько	Мати	Сестра Грета
<ul style="list-style-type: none"> •агресивний •жорстокий •заганяє сина до кімнати •замикає на ключ •жбурляє яблуками 	<ul style="list-style-type: none"> •вболіває •страждає •захищає •боїться бачити його •стає байдужою 	<ul style="list-style-type: none"> •піклується •поступово зменшується •увага •зрікається брата «Його треба спекатися»
продали родинні коштовності, відмовилися від служниці, взяли пожильців		
•влаштувався на роботу	•шиє білизну для крамниці мод	•працює продавщицею, вивчає стенографію та французьку мову

Визначальні риси батька, матері та сестри Грегора

Батько: «стиснув кулаки, схопив у праву руку ціпок... а в ліву газету і, гупаючи ногами, почав заганяти Грегора назад до кімнати», «безжалісно наступав і сичав, як дикун», «напхав червоними яблуками повні кишені й тепер кидав одне за одним». (Нагадаємо уривок з листа Ф.Кафки до батька, який мати не віддала батькові: «Я—худий, слабкий, вузькогрудий. Ти — сильний, великий, з широкими плечима»). Коли мешканці побачили багатоніжку, батько кинувся на них.

Мати: «стара мати, хвора на астму, якій навіть важко ходити по кімнаті і яка майже кожен другий день лежить на канапі біля відчиненого вікна, насилу хапаючи ротом повітря», «стала його просити не вбивати Грегора», «перші 14 днів батьки не зважувалися зайти до кімнати».

Сестра: «сімнадцятирічна дівчина, яка досі в житті й знала, що гарно вбратися, довго поспати, дещо допомогти вдома, трішки розважитись і насамперед пограти на скрипці...», «вони спустошували його кімнату, забирали все, що він любив», «тепер сестра не розмірковувала, що б Грегорові найбільше посмакувало, а ногою заштовхувала до його кімнати будь-яку їжу, а ввечері одним махом віника вимітала геть».

Теорія літератури

Метаморфоза — це приховане порівняння одного предмета чи явища з іншими завдяки їхній схожості.
Абсурд — це коли за критичних обставин людина виявляє ілюзорність узвичаєної віри в раціональний сенс життя і навколишнього світу

Гротеск - щось химерне; зображення людей і предметів у фантастичному перебільшенні, потворно-комічному вигляді в мистецтві.

Химерне об'єднання несумісних рис: фантастичного та реального, прекрасного та жахливого, трагічного та комічного, раціонального й ірраціонального, високого та низького

У Кафки гротеск пронизує всі рівні, організовує всю структуру твору. За допомогою гротеску автор створює неприродний, дивний, аномальний світ, в якому співіснують в органічній єдності реальне і фантастичне. Гротескний світ - це «світ навиворіт».

У 1913 році Франц Кафка записав в своєму щоденнику: «Який жахливий світ тісниться в моїй голові!»

Саме таким є гротескний **образ Грегора**. Це образ-метафора, це пророцтво, передбачення того, що зробить з людиною антигуманне суспільство. Це алегорія: стан душі людини створює форму тіла, і, відповідно, форма тіла відображає стан душі людини.

Читач щиро страждає разом з ним, але водночас полегшено зітхає, коли після його смерті родина зрештою повертається до нормального життя.

Гротеск як ерзац трагії.

Ерзац - неповноцінний замітник чого-небудь; сурогат.

Експресіонізм (вираження) – відображення загостреного суб'єктивного світобачення через гіпертрофоване авторське «я», напругу його переживань та емоцій (Ф.Кафка, Г.Траклъ)

Для даного напрямку характерно гротескне, викривлене зображення дійсності. Життя є ворожим людині, а людина не може його змінити. Цей літературний напрям стверджує, що суспільство руйнує волю індивідуальності, відчужує її від себе. Відчуження людини від суспільства породжує абсурдність світу. Нерідко темою експресіоністів стає зображення внутрішнього стану «маленької людини» в період життєвих зворушень, її трагічна самотність у ворожому їй світі. В їхніх творах відчувається пронизливий біль за людину, прагнення повернутися до первісних людських почуттів дружби: любові, милосердя, загального братерства.

«Кафкіанський світ» - світ сповнений жахом, безнадією, відчаєм, мороком. Цей світ для людини ворожий. Людина в ньому самотня, відчужена, приречена, безпомічна, безсильна, слабка. Суспільство - антигуманне, витравлює з людини доброту, милосердя, співчуття, любов до ближнього. «Маленька людина» гине через зіткнення з цим жорстоким та абсурдним життям, зустрічаючись із байдужістю навіть у родині Людина, викинута зі звичайного світу, стає вигнанцем у світі абсурду.

«Кафкіанська ситуація». Це існування людини за умов тотальної кризи, в обстановці розладу всіх цінностей суспільства, приреченого і на бездуховність, і на нудьгу.

«Кафкіанський кошмар». Це передусім страх перед самотністю; неспокій, тривога, відчуження, відчуття безвиході й неможливості подолати зло.

Джерела

- Васильєв Є.М., Назарець В.М., Пелех Ю.В. Зарубіжна література. 11 клас: Підручник. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2004. – С.63-76
- Зарубіжна література ХХ ст.. / за ред.. М.І.Борецького: Підручник для 11 кл. – Львів: Світ, 2000. – С.74-81
- Волощук Є. Зарубіжна література. 11 клас. – К.: Юридична книга, 2002.
- Волощук Є. Зарубіжна література: Хрестоматія-посібник для 11 кл. – К.: Юридична книга, 2002. – С.57-93
- Давиденко Г.Й., Стрельчук Г.Н., Гречаник Н.І. Історія зарубіжної літератури ХХ ст.- К.: Центр учбової літератури, 2009. – С.97-111, 325-329
- Ковбасенко Ю. І. Світова література : підручн. для 11 кл. загальноосвіт.навч. закл. (академічний рівень, профільний рівень). — К .: Грамота, 2012.
- Ніколенко О.М., Хоменко Н.В., Конєва Т.М. Зарубіжна література. Посібник. 11 клас. – К.: «Академія», 1998. – С.42-50
- Парашич В. В. Усі уроки світової літератури. 11 клас (академічний рівень). — Х. : Вид. група «Основа», 2011. – С. 46-56
- Рудаківська С.В. Зарубіжна література. Розгорнуте календарне планування уроків. 11 клас. - Харків: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – С.27-35
- Шутько Р.Б. Зарубіжна література. 11 клас. Мат-ли для уроків. – Харків: Торсінг, 2000. – С.11-21
- Штейнбук Ф.М. Вивчення зарубіжної літератури. 11 клас. – Харків: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. – С.11-14, 32-42